Назаренко Т. Г. д-р пед. наук, професор,
заввідділу навчання географії та економіки
Інститут педагогіки НАПН України м. Київ
geohim@ukr.net

НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ЗАСІБ НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У рамках постійних зусиль Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй, спрямованих на вирішення глобальних проблем і сприяння сталому (збалансованому) розвитку, 2022 рік було оголошено Міжнародним роком фундаментальних наук для сталого (збалансованого) розвитку, що призвело до проголошення періоду з 2023 по 2033 рік Міжнародним десятиліттям наук для сталого (збалансованого) розвитку, визнаючи необхідність об'єднання наукових дисциплін і форм знань для вирішення проблем нашого світу [1].

Аналізуючи наукову літературу останніх років, переконуємось, що дослідники розглядають стійкість (тобто баланс) як зв'язок між географією людини та наукою про навколишнє середовище [2, с. 4].

Хартвіг Хаубріх, ще у 2007 році писав про взаємозв'язок географічної та екологічної освіти. Така перспектива не була випадковою, оскільки сталість стала ключовим питанням у географічній освіті [4, с. 48].

Сібіл Рейнфрід та Івонн Шлейхер проголосили те, що стало відомо як Люцернська декларація про географічну освіту для сталого (збалансованого) розвитку, яка стосувалася процесу створення навчальних програм, навчального матеріалу, нових технологій та освітніх досліджень, що відповідають освіті для сталого (збалансованого) розвитку у географічній освіті [5].

Комісія з географічної освіти Міжнародного географічного союзу (International Geographical Union – IGU), вважає цей документ основою для ефективної географічної освіти для сталого (збалансованого) розвитку географами та урядами на всіх рівнях і в усіх регіонах світу.

На жаль, неправильний відповідник щодо наукових понять іншомовного походження викликає плутанину і когнітивний дисонанс в розумінні певних слів,

таких як «летальна зброя», «погана екологія», «віртуальна реальність», «сталий розвиток» (це взагалі оксюморон), ми ж будемо послуговуватись найбільш належним науковим поняттям як «збалансований розвиток» [7]. Втім, збільшуючи баланс (і освіту про це), ми маємо бути обачними, щоб не акцентувати або занадто полегшувати зв'язки між географією та наукою про навколишнє середовище або географічною та екологічною освітою.

Розповсюдження екологічних проблем, які пов'язані із ситуацією в навколишньому середовищі змушує суспільство до ідеї про запровадження в закладах загальної середньої освіти екологічний курсів. Таким чином, екологічна інформація буде сприяти новому поколінню у формуванні знань про взаємозв'язок природи і суспільства, що допоможе взяти активну участь у поліпшенні стану навколишнього середовища.

Екологічні знання та навички у процесі вивчення географії в закладах загальної середньої освіти стають засадничими для розвитку сучасного природничого мислення і свідомості громадян, здатних привести суспільство до шляху балансу.

Історично склалося, що географія може сприяти інтеграції природних і людських сфер, наголошуючи на просторі, місці та регіонах. Таким чином, ми заперечуємо, що дисципліна географія дозволяє цілісно зрозуміти наше існування і, отже, є ідеальною для розвитку освіти збалансованого розвитку.

В англомовних країнах в системі освіти є поняття «environmental education», що дослівно означає навчання через навколишнє середовище або навчання в навколишньому середовищі [3]. В українському варіанті термін «навколишнє середовище», на жаль, прирівняний до терміну «екологія», але за змістом – це два різних поняття.

Навколишнє природне середовище – це сукупність абіотичних і біотичних чинників, що впливають на світ планети Земля, тобто всі природні об'єкти, що реально існують у просторі.

Пояснімо зміст наукового поняття «environmental education». Навчання через навколишнє середовище є процесом, який дає змогу учням вивчати зміни, що виникають в навколишньому середовищі, брати участь у рішенні проблем і

застосовувати заходи щодо покращання стану навколишнього середовища. У результаті цього навчання, учні поглиблюють враження щодо екологічних проблем і формують необхідні навички для прийняття аргументованих і доказових рішень [6, с. 61].

Підґрунтям environmental education стає еколого педагогіка, що існує як частина гуманістичної педагогіки, яка заснована на психологічних, етичних, культурних та інших аспектах взаємовідносин людини з природою. Еколого педагогіка встановлює певні завданням щодо розробки та реалізації освітніх програм, що засновані на переконанні законів змін екологічної свідомості людини, яка здатна змінювати і виправляти цю свідомість з метою досягнення відповідних змін у власній поведінці та способі життя стосовно навколишнього середовища.

Агресія рф на території України зумовила екологічні катастрофічні наслідки спричинені терористичним актом по відношенню до Каховської ГЕС. Екосистеми на півдні України зазнають значної тривалої шкоди. Таким чином ми можемо говорити про екоцид. Це треба пояснювати учням не тільки на уроках географії, а й під час вивчення інтегрованих курсах «Досліджуємо природу» та «Природничі науки».

Розглядаючи та узагальнюючи праці науковців, які досліджували методи навчання географії через вивчення навколишнього середовища: О. Браславської, В. Герасимчука, К. Гуза, В. Ільченко, В. Корнєєва, Л. Круглик, М. Крушницького, Н. Муніч, Л. Немець, Л. Рибалко, С. Рудишина, А. Сиротенка, О. Топузова, Б. Чернова та інших приходимо до висновку, що сучасна географія не тільки не вичерпала свій екологічний потенціал, а стає інтегруючим фактором природничих і суспільних наук, орієнтуючи їх на вирішення проблем, які з'являються під час взаємодії людини і навколишнього середовища.

Список використаних джерел

1. https://www.iybssd2022.org/en/an-international-decade-of-sciences-for-sustainable-development/ (дата звернення 23.03.2024).

2. Gillian Kidman & Chew-Hung Chang (2024) Sustainability education:

meeting the demands of climate change aspirations Gillian Kidman and Chew-Hung Chang, International Research in Geographical and Environmental Education, 33:1. P. 1-5.

3. Kidman, G., & Papadimitriou, F. (2012). Content analysis of international

4. research in geographical and environmental education: 18 years of academic publishing. *International Research in Geographical and Environmental Education*, *21*(1), 3–10. https://doi.org/10.1080/10382046.2012.639152 (дата звернення 23.03.2024).

5. Haubrich, H. Replik zu: Tilman Rhode-Jüchtern «Der neue Haubrich» oder «Die neue Didaktik der Geographie»? GUID 34, S, 191-195. In: GUID 35, Jg. 2007, Heft 1, S. 47–51 https://home.ph-freiburg.de/haubrichfr/aufsaetze.htm. (дата звернення 23.03.2024).

6. https://www.iauhesd.net/sites/default/files/documents/lucernedeclaration.pdf (дата звернення 23.03.2024).

7. Назаренко Т. Г. *Формування в учнів екологічної компетентності на уроках географії. Український педагогічний журнал*, 2022. Вип. 1. С. 59–66. https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/707470 (дата звернення 23.03.2024).

8. Словник іншомовних слів / за ред. О. С. Мельничука. 2-е вид., випр. і доп. Київ: Головна редакція «УРЕ», 1985. 966 с.